

Tapasztalatok az érzelmi nevelés területéről

A tanárképzés gyakorlatából jól ismert jelenség, hogy hallgatóinknak általában gondot okoz a nevelési feladat megvalósulásának nyomon követése az óra menetében. Igaz, elméleti és gyakorlati ismeretük még kevés, és így „tájékozódási reflexeik” sem működhetnek kifogástalanul. Ilyen vonatkozású megfigyeléseiket azonban főként az nehezíti, hogy a „ható inger” (az oktatás folyamatában érvényesülő és a tanuló személyiségét fejlesztő hatás, az érzelmek aktivizálása stb.) szembeszökően nem vonja magára figyelmüket. Nem is tartják meglepőnek, ha azt olvashatják, hogy iskoláinkban az érzelmi nevelést meglehetősen elhanyagoljuk, pedig ez a nevelés leghatékonyabb területe.

A fenti megállapítás és az a tény, hogy tanítványaink valósághoz való elméleti és gyakorlati viszonyulását személyes ügyé, meggyőződésé az *érzelmek* érelik, indokolta teszi az érzelmi nevelés problémáinak vizsgálatát.

Egy *történelmi* és két *irodalmi óra* elemzésével arra is feleletet kerestünk, hogy mi lehet a sokszor emlegetett érzelmi szegénység oka. („Sok pedagógus panaszkodik arra, hogy tanuló körében érzelmi szegénységgel találkozunk, aminek legfőbb oka az élményhiány.” — 3:807.) — Bizonytal előidézője az érzelmi szegénységnek az a bizonytalanság is, amely a hazafiság értelmezésében megmutatkozik. Erre utal a Köznevelésben közzétett módszertani útmutató: „Még ha tudatában is vannak (a pedagógusok) a szocializmus során elért hazai sikereknek, eredményeknek, a nacionalizmus vádjától tartva nem szívesen nyilatkoznak meg a fiatalok előtt.” (3:802.) Az élményhiánynak azonban kétségkívül az a legfőbb oka, hogy a tananyagban rejlő érzelmi nevelési lehetőségeket nem aknázzuk ki kellőképpen. A tanulók érzelmvilágának fejlesztése természetesen nem is könnyű feladat.

Ezeket a problémákat vetette fel igen élesen az a mintaszerűen előkészített és kiváló hallgató által megtartott *VI. osztályos történelem óra*, amelyen *Zrínyi Miklós nemzeti politikájával* ismerkedtek a tanulók. Ez a tanítási anyag sok nevelési lehetőséget rejt magában. Színvonalas nevelői munka eredményeképpen a megtervezett ismeretrendszer a tanulók tudatában létre is jött, de élményekben alig volt részük. Pedig minél gyengébb érzelmi szállal tapad tudatunkhoz az ismeret, annál kevésbé válik személyes ügyünké. Mégis az érzelmi hatásrendszer kibontakozását már *nem irányítjuk* olyan tervszerűen, mint az ismeretek kialakulását.

Miután az érzelem viszonyulás emberhez, tárgyhoz, a valósághoz, ezt a viszonyulást — tervünk, irányításunk alapján — a tanulónak át kell élnie. A tankönyv természetesen csak tényeket, adatokat közöl. (Pl. „Zrínyi egy önálló magyar hadsereg megteremtését tűzte ki élete legfőbb céljául. — Esményképe Mátyás király volt. — Egykori feljegyzés szerint „igen tudós, vitéz, nemzetéhez buzgó, nemes és adakozó” embert vezetett el benne az ország.” Történelem 6. 144.—45. o.) Ezeket a „száraz” tényeket azonban jól felhasználhatjuk, mert pl. az emocionális hatás megtervezésében számolhatunk azzal a pozitív viszonyulással, amely a gyermekben — az érzelmek szétszórása kö-

vetkeztében — Mátyás királlyal kapcsolatban már korábban létrejött. (1:202.) A tanulók ismerik a Mátyás királyról szóló mondákat. Tudják, hogy az uralkodónak nem volt nyugalma, ha neszét vette, hogy itt vagy ott sanyargatják a népet, és következetesen küzdött az igazságtalanság ellen. Többször is *átélték*, hogy a Mátyás király féle emberi magatartás védelmet, biztonságot és örömet jelent a közösség tagjai számára.

Miközben a tanulók megértik, miért éppen Mátyás király volt Zrínyi eszményképe, miért akart az ő útján járva önálló magyar hadsereget létrehozni, és a nemzet érdekeit szem előtt tartva nádorrá lenni, felidéződnek bennük a Mátyás királyhoz fűződő érzelmek. Ezek a felidézett viszonyátélések pedig annak érdekében motiválnak, hogy Zrínyihez is hasonlóan viszonyuljanak. Ilyen módon lehetőséget biztosítunk számukra ahhoz, hogy ismételten — immár Zrínyivel kapcsolatban is — átélhessék a nemzet igazi érdekeivel való azonosulásukat; azaz tudatosan megtervezzük a hazaszeretet érzelmének mélyítését. Az érzelmi rezonálás Mátyás királlyal kapcsolatban eleve csaknem pontosan lemérhető, s így viszonylag előre megállapítható az is, miféle érzelmi erőket kapcsolhatunk majd be az órán annak érdekében, hogy a tanulók belső indítást érezzenek az új ismeret befogadására, illetőleg kedvvel való elsajátítására. — Viszonyátélésünk valaki iránt természetesen azonnal pozitív irányulású lesz, mihelyt megállapíthatjuk, hogy számunkra magasztos ügyet képvisel, érdekeinket védi, élete és tevékenysége pedig példamutató.

Azt is eleve számításba kell vennünk, hogy az érzelmek szétszágárzása következtében mindaz, amit majd később hallanak vagy olvasnak Zrínyiről, felidézi bennük azokat az érzelmeket, amelyeket az órán felkel tettünk, és azok újból áthatják egész lelki-világukat, tartósan befolyásolva gondolataikat és magatartásukat. (1:202.)

Az oktatás folyamatában minden alkalmat fel kell használnunk, hogy tanítványaink más-más módon ugyan, de minél gyakrabban *átélhessék a közösséghez való vonzódást, a közösség szeretetét*, hiszen a legfontosabb pozitív érzelmek éppen ebből az átéltségből fakadnak. Eppen ezért Zrínyiről, a nemzeti hősről nem elég csak adatokat közölnünk. Lehetővé kell tennünk, hogy tanítványaink átélhessék, miként készül fel Zrínyi a hadvezéri kötelességek teljesítésére, hogy ilyen módon azonosulhassanak vele *felelősségtudatban és kötelességérzetben*. Zrínyiben a bátor katonát is emberi közelségbe hozhatjuk, hogy a tanulók elfogadják, magukévá tegyék magatartását: azt az áldozatos életet, amely az egyéni érdeket alá tudja rendelni a közösség érdekeinek.

Miután mindenféle érzelem szubjektív értékelés kifejezője, a közösséghez való viszonyt úgy kell élményesítenünk, hogy az így keletkezett hatás, jelen esetben Zrínyi tetteinek, magatartásának szubjektív értékelése a tanulók meghatározott erkölcsi érzelmeiben tükröződjék. (A *bívatásszeretet* készítette Zrínyit tanulásra, a hadtudományi művek állandó tanulmányozására; *felelősségérzete* önálló magyar hadsereg megszervezésére, *kötelességérzete* a török elleni harcra készítette, *igaz hazafisága* a nemzet ügyét, az ország felszabadítását személyes ügyévé avatta stb.)

Az óra tanulásaiból kiindulva, és nagyobb általánosítások felé haladva azt mondhatjuk: az érzelmekben kifejeződő szubjektív értékelés alakulását csak tudatos élményesítéssel irányíthatjuk úgy, hogy tanítványaink azokért a tettekért lelkesedjenek, amelyek bennünket is hevítenek, és azt a magatartást tartásuk vonzóknak, amely a közösség érdekeit képviseli.

A VIII. osztályban *Radnóti: Nem tudhatom* c. versének tárgyalása csaknem maximális lehetőséget nyújt a hazaszeretet elmélyítésére. Az előkészület során feltártuk mindazokat az érzelmeket, amelyeket a költő kifejez. Ezzel egyrészt a vers hatásos bemutatását kívántuk biztosítani, másrészt pontosan le akartuk mérni, miféle érzelmeket élnek majd át a tanulók; azaz a várható emocionális hatást is részletesen megterveztük. (A vesszorok mellett zárójelben szerepel az érzelmi hatás megjelölése.)

Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent,
nekem *szülőházam* itt e lángoktól ölelt

kis ország, messzeringó gyermekkorom világa.

Belőle nőttem én, mint fatörzsből gyöngé ága

s remélem, testem is majd *e földbe süpped el.*
Itthon vagyok. S ha néha lábamhoz térdepel
egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom,
tudom, hogy merre mennek, kik mennek az úton,
s tudom, hogy mit jelenthet egy nyári alkonyon
a házfalokról csorgó, vöröslő fájdalom.
Ki gépen száll fölébe, annak térkép e táj,
s nem tudja, hol lakott itt Vörösmarty Mihály;

de nekem szöcskét, ökröt, tornyot, szelíd tanyát;

míg én a dolgozót is, ki dolgoáért remeg,

erdőt, füttyös gyümölcsöst, szőlőt és sírokat,
a sírok közt anyókat, ki halkán sírogat,
s mi főnről pusztítandó vasút vagy gyárüzem,
az bakterház s a bakter előtte áll s üzen,
piros zászló kezében, körötte sok gyerek,
s a gyárak udvarában komondor hempereg;
és ott a park, a régi szerelmek lábnyoma,

Hisz bűnösök vagyunk mi, akár a többi nép,
s tudjuk, miben vétkeztünk, mikor, hol, miképp,
de élnek dolgozók itt, költők is büntelen,

Nagy szárnyadat borítsd ránk virrasztó éji felleg.

(Szeretet és hála, a tájhoz
tartozás nyugalma, bizton-
sága)
(Féltés, félelem, meghatott-
ság)
(A hasonlat érzelmi töltése:
védetség)
(Bizakodás)

(Megnyugvás. A bizonyos-
ság intellektuális érzelme)
(Együttérzés, fájdalom)

(Szeretet, rajongás a Szó-
zat költője iránt)
(A tájhoz viszonyulás esz-
tétikai jellegű örömrzése)
(Együttérzés, elérzékenyü-
lés)
(A vidámság átcsap szomo-
ruságba, majd bánatba)

(Öröm és szeretet váltogat-
ja egymást szorongással, ag-
godalommal, féltéssel)
(Szorongás, elégedettség)

(Szomorúság, bosszúság)
(A bánat átcsap bizako-
dásba)
(Szorongás és bizakodás)

Bár az *érzelmek* szinte mértani pontossággal megtervezettek, a költemény bemuta-
tása mégis a spontaneitás erejével hatott. Teljes mértékben érvényesült a költeménynek
az az egyedülálló szépsége, hogy hihetetlenül sok hűrt pendít meg, mintegy igazolva,
hogy sok-sok élmény alapján kristályosodik ki bennünk a hazaszeretet.

Radnóti Miklós a művészet eszközeivel teszi szemléletessé, hogy a hazaszeretet
intellektuális és érzelmi elemek végtelenül gazdag összeszővődése. A vers alapján el-
mondhatjuk, hogy a sokféle ismerethez (otthon, szülőföld, haladó hagyományok, szo-
cialista társadalmunk eredményei stb.) és tevékenységhez tapadó rövid időtartamú emó-
cionális hatások a hazaszereteten mély és tartós érzelmmé olvadnak össze. Az órán
a bemutatás és elemzés érzelmi hatását felerősítette és megszilárdította a Szózat hang-
lemezről felhangzó ismert dallama.

Egy 8. osztályos irodalmi óra elemzése élményszerűen igazolta, hogy a *negatív*
viszonyulások, helytelen nézetek (önzés, közöny stb.) erős érzelmi kötését nem a pusztá
ismeretközlés oldja fel, hanem annak kapcsán az ellensúlyozó, a korábbiakat mintegy
kiszorító érzelmek felkeltése. Ezeket az emócionális hatásokat pedig előzőleg le kell
mérnünk, a tanítandó anyagban mintegy érzelmileg is otthonosnak kell lennünk. Ez pe-
dig feltételezi az átélést. — Az órán a *Karabanov megtérése* c. szemelvény (Magyar iro-
dalmi olvasókönyv 8. 290. o.) bemutatásának gazdag és erős érzelmi visszhangja tá-
madt. Makarenko művészi alkotásának az órán tárgyalt fejezete az érzelmi nevelés
szempontjából igen sok tanulsággal szolgált.

Nyilvánvalóvá tette, hogy kiábrándultság és csalódás (barátban, felnőtben, ígé-
retben, elképzelésben stb.) épp úgy kísérője megismerési folyamatoknak, mint ahogy pl.

a megalázás, sértés vagy egy-egy durva szó is szinte fel nem oldható gyűlölet vagy elégedetlenség forrása lehet. A csavargás és a rossz társaság hatására a bizalmatlanság, gyanakvás és rosszindulat valósággal megülte Karabanov lelkét. Az érzelmi elhidegülésnek kevés táp kell: a múlt tartamú, de sokszor megismétlődő negatív érzelmek végül is erőre kapnak, és egyre kevesebb „jegec” szükséges ahhoz, hogy csalódottság, gyűlölet vagy unalom formájában kikristályosodjanak.

Egy bizonyos idő múltán Karabánovban elemi szükségletként jelentkezett a telep, amelyet elhagyott, az ottani közösség élete, munkája. Miután az érzelem mindig valamiféle elemi szükséglet kielégítéséhez kapcsolódik, a Karabánov számára egyelőre még ki nem elégített szervezeti, szellemi és erkölcsi szükségletek kellemetlen érzelmekben tükröződtek. Ezeket a negatív érzelmeket Karabánov életében ismételten megelőzték olyan, korábban teljesen *közömbös ingerek*, mint pl. Mityágin magatartásának közönséges volta, ízléstelen szokásai, a környezet léha gondolkodásmódja, a szeretetlen beszéd stb. Ezek a hatások állandósultak, és így lassan olyan *feltételes ingerekké* váltak, amelyek kezdetben csak szomorúságot okoztak, elégedetlenséget váltottak ki a falusi környezettel szemben, később azonban már megvetéssé fokozódtak, és törvényszerűen elindítottak egy cselekvéssorozatot, amely ezeknek a kellemetlenségeknek a megszüntetésére törekedett. A felgyülemlett szükségletek kielégítetlensége aktivitásra készítette Karabánovot, arra, hogy elhagyja a falut és visszatérjen a telepre. Ilyen lélektani előzmények után jelenti ki hősiünk: „Anton Szemjonovics, mondja, mi volna, ha a telepen maradnánk?”

Az érzelmi nevelésre vonatkoztatva tehát megállapíthatjuk, hogy a kellemetlen érzelmek fokozatosan erősödhetnek, és ha a kiváltó okokat, a sokszor jelentéktelen, Karabánov esetében: a korábban még csak figyelemre se méltatott ingereket nem küszöböljük ki, (ha pl. a barátok közötti vitás kérdések nem oldódnak meg) akkor a negatív érzelmek motíváló ereje következtében a reánk nézve káros viszony megszüntetésére, magatartásunk megváltoztatására törekszünk. (1:198.)

A tanár művészi bemutatása lehetővé tette a tanulóknak, hogy átélhessék, mi viharzott át Karabánov lelkén. Tudatosodott bennük, hogy milyen hatalmas erőforrás számunkra, ha azt érezhetjük, hogy megbíznak bennünk. A legnagyobb elesettségből is felemelhet a biztató, bátorító szó. Makarenko határátalan bizalmának, az emberi jóság ilyen ellenállhatatlan rohamainak még a fásult, nagyon kiábrándult Karabánov sem tud ellenállni. Az osztály annak is tanúja, hogy a bizalmatlanság, gyanakvás és közöny miként adja át helyét a felszabadító örömmek. Az érzelmi nevelés szempontjából figyelemre méltó, hogy a telep vezetője ezt a hatást nem erkölcsi prédikációval éri el. Makarenko tetteivel, megbízásaival és beszélgetéseivel meggyőzi Karabánovot arról, hogy bízik benne, hisz abban, hogy meg fog változni. A meg-megújuló felismerés pozitív emocionális hatása feloldja a bizalmatlanságot, és tartósítja a Makarenko iránti feltétlen bizalmat. A váratlan fogadtatás nyomán és a telep vonzó közösségében feloldódnak Karabánov kielégítetlen szükségletei, és ilyen módon a negatív érzelmek motíváló ereje is teljesen megszűnik. — Ezt a lelki tusát a tanulók is átélik. A küzdelem eldől, diadalmaskodik a bizalom, a szocialista humánus, és Karabánov már felszabadult, nótázó emberként lép ki Makarenko szobájából.

Az óra munkája hatásosan igazolta, hogy a tanulóknak népünk, szocialista társadalmunk érdekeivel való azonosulását döntő módon mindig azok a tapasztalatok és felismerések határozzák meg, amelyeknek erőteljes érzelmi kötésük van. — Makarenko tisztában volt azzal, mi játszódik le Karabánov lelkében. Következézetesen olyan *cselekedetekre* készíteti, amelyekhez pozitív érzelmek kapcsolódnak. Eljárása arra figyelmeztet, hogy a közösség érdekében végrehajtott cselekedetek emocionális hatásáról sem szabad megfeledkeznünk.

Tudatos élményesítéssel a szürke hétköznapi események is magas rangot kaphatnak az érzelmi nevelés szempontjából. Ezt tapasztalhattuk az irodalmi óra elején. A tanár egynéhány mondatban elismerését fejezte ki az előző napi versenyen elért eredményekért. A lelkes előkészület és az eredményes erő kifejtés azt igazolta, hogy *tanítványai azonosították magukat az osztály, az iskola érdekeivel*. Tudatosította bennünk, hogy megérte a küzdelem az iskoláért, azért a nagy örömet, amelyet szüleinek és nevelőiknek szereztek. — Ünneplés hangulat támadt az osztályban... Sikerült tehát a tanulókat magasabb szintű, a közösség életéhez kapcsolódó érzelmi reakcióra képessé tenni. A keletkezett hangulat az óra munkájában erős motiváló tényező maradt. — Sok-sok ilyen múlt tartamú viszonyátélés révén szövődik egybe a közösség szeretete. Ezt a kristályosodási folyamatot is állandóan, tervszerűen kell irányítanunk: órán és témán belül éppúgy, mint egy-egy tantárgy ismeretrendszerének kialakításával kapcsolatban. Így leszünk képesek arra, hogy az érzelmeket mint motiváló erőket a szervezet energiáinak mozgósítására tudatosan fel is használhassuk.

Érzelmeink felkeltésével az *érdeklődés* tartalmát és mélységét is befolyásolhatjuk. Ami érdekel bennünket, azt valamilyen szempontból mindig értékesnek tartjuk. Tanítványaink érdeklődését éppen ezért az érzelmi erő mozgósításával is tudatosan haladó hagyományaink, népünk sorsa, szocialista társadalmunk eredményei felé kell fordítanunk.

Az órákon megfigyelhetjük, hogy a nevelő lelkesedése csak akkor tudja magával ragadni a tanulókat, ha az érzelmeink sugárzása átéltségből táplálkozik. A mély érzelem mindig egyszerű nyelven „beszél”. Ilyenkor a hangnem, a *stílus* pontosan, hajlékonyan igazodik a tárgyhoz, s úgy tűnik, mintha magasztos stílus nem is volna, csak egyszerű, magasztos téma, amely pontosan megszabja a hangvétel lendületét, és felszínre hozza a szavak érzelmi elemeit. Az oktatás anyagának és a hangnemnek, illetőleg hangsúlyeltolódásoknak ez a finom összhangja mozgásba hozza a tanulók érzelmvilágát. A nevelő stílusa ilyen esetben zenei vezetésszerűen sokféle beleélési lehetőséget teremt a tanulók érzelmi rezonálásához. Az élmény hatékonyságát egy-egy stilisztikai eszköz jól szolgálja. Zrínyi hazaszeretetének érzékeltetésére pl. egy másik órán sikerrel alkalmaztuk az alábbi *lírai részletezést*: „Magasztos cél lebeg előtte: nemzetének felszabadítása. Ennek érdekében állandóan tanul, képzzi magát: ismerte is a hadvezetés minden csinját-binját. Bátor és példamutató hadvezér: katonái rajongtak érte, a török még a nevét is rettegte. Nem tud beletörődni népe szenvedésébe. A török kiűzésére önálló magyar hadsereget akar szervezni. Mátyás példája lebeg előtte: a fekete hadsereg. Terveit csak akkor tudta volna megvalósítani, ha nádorrá választják. Egy szerencsétlen vadászaton azonban életét veszti népünk egyik legnagyobb fia.”

Azt már korábbi tapasztalatok alapján is megállapíthattuk, hogy a bizonytalanul vezetett, terjengős gondolatmenettel, valamint a közhelyekkel szemben a tanulók részéről mindig jellegzetes idegenkedés mutatkozik.

Tapasztalataink összegezése:

1. Az, aki gyönyörködik a művész alkotásában, azt éli át, arra döbben rá, hogy benne is azonos gondolatok és érzelmek élnek, csak nem tudja azokat olyan találóan, szemléletesen kifejezni. A hatásos tanári bemutatás — a feltételes reflexek törvényszerűsége alapján — felidéri azokat az érzelmeket, amelyeket a művész szavakban kifejezett. (2:72.) A bemutatás hatásos voltának tehát alapvető feltétele, hogy feltárjuk és pontosan meg is fogalmazzuk a művészi alkotásban kifejezett érzelmeket.

2. A tanítási anyagban vagy akár a mindennapi eseményekben rejlő nevelési lehetőség kiaknázásának határfoka elsősorban attól függ, hogy szavainkkal sikerül-e felidézünk azokat a képzeteket, képzeleti képeket, amelyek felújítják a hozzájuk kapcsolódó érzelmeket, vagyis megteremtjük-e az átélés lehetőségét. (2:72.) Ha ismerjük tanítványaink érzés- és gondolatvilágát, a felidézés helyét és idejét pedig pontosan megtervezzük, akkor a valóság tükröződése is élményszerűvé válik.

IRODALOM

1. Dr. Kardos Alajos: Általános pszichológia, 1964.
2. Dr. Kiss Tibamér: A szépalkotás és a szépben gyönyörködés lélektani elemzése Tanítóképzők Tudományos Közleményei I. Debrecen, 1963.
3. Köznevelés 1966. évf. 21. sz.

DR. HORGOSI ÜDÖN

Tanítóképző Intézet, Jászberény

Az orosz nyelv tanítása a 3. és 4. osztályban

1966 szeptemberében szerveztük meg először intézetünk gyakorlóiskolájában az orosz nyelv oktatását. A meghirdetett tanfolyamra a 3. osztályokból 17 tanuló, a 4. osztályokból 27 tanuló jelentkezett. A tanfolyamot az előírásoknak és rendelkezéseknek megfelelően heti 2 órában szerveztük, a jelentkező tanulók osztályok szerinti megoszlása alapján külön csoportot a 3. osztályosok és a 4. osztályosok részére. A tanfolyam óráit a 3. osztályosoknál sikerült a délelőtti oktatásba beilleszteni 5. órában, a 4. osztályosoknál azonban csak a délutáni napközis foglalkozás idejére tudtuk beállítani 15–15,45-ig. A két órát természetesen külön napokra tettük.

Megfigyeléseink egy évre tekintenek vissza, munkánkat, kísérletezésnek tekintjük. Az orosz nyelvi tanfolyam megindítása gyakorlóiskolánkban az élet és a korszerűség követelménye volt és a szülők egyetértésével találkozott. A gyerekek lelkesedéssel és különös büszkeséggel jártak a nyelvtanfolyamra és vallották magukat „oroszoknak”. A nyelvtanulásnak nemcsak prakticitását vették észre (hogy esetleg könnyebb lesz nekik az 5. osztályban az új tantárgy tanulása), hanem büszkeséggel töltötte el őket, hogy az év végére már összefüggő szöveget is el tudtak mondani orosz nyelven, azaz megalapozott sikerélményeik születtek a nyelvtanulás folyamán. A egyes összetételű csoportokban (nemcsak a jobbakat válogattuk ki a nyelvtanfolyamra!) egyes tanulók számára az orosz nyelvtanfolyam képességeik új és szélesebb kibontakozását jelentette. Tapasztalataink mutatták (és ez egyezett az alsó tagozatos nevelők véleményével), hogy sok esetben a délelőtti közepes és csendes tanulók az orosz tanfolyam óráin rendkívül aktívak, mozgékonyak lettek. Végül még egy adat: a tanfolyamra jelentkezett tanulók összlétszámából az év végére csak 7 morzsolódott le!

Világszerte folyik a kísérletezés és annak tudományos elemzése, hogyan lehet az idegen nyelvek tanulását minél hamarább, minél előbb elkezdni. Különösen hasznosak voltak számunkra azok a tanulmányok, amelyek az 1962. évi hamburgi UNESCO konferencia anyagát ismertették.⁶ Munkánkat az eddig ismert tapasztalatok alapján kezdtük meg. Tanulmányunk — mint már említettük — ezekről a próbálkozásokról és a munka közben felvetődött gondolatainkról számol be: